

Til: Stortingets Utenriks- og forsvarskomiteé

Fra: Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening/NHO, Norsk Industri/NHO, Kongsberggruppen ASA og NAMMO AS

Dato: 29 november 2021

Sak: Meld. St. 35 (2020-2021) Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2020, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid. – Skriftlig høring i Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé

Ved behandlingen av Meld. 17 St. (2020-2021) «Samarbeid for sikkerhet - Nasjonal forsvarsindustriell strategi for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar», jfr. Innst. 507 S (2020–2021) registrerte komiteén at målet med den forsvarsindustrielle strategien er å videreføre og styrke en internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri, med evne til helt eller delvis å utvikle, produsere og understøtte forsvarsmateriell og -systemer innenfor prioriterte teknologi- og produktområder som er viktige for å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser og Forsvarets behov, jfr. Innst. 185 S (2015–2016).

Et bredt flertall i komiteén merket seg hovedelementene i regjeringens forslag til forsvarsindustriell strategi, og støttet disse. Strategien legger bl.a. til grunn at: «*Norsk industri må dessuten tilstrebe å være internasjonalt konkurransedyktig, siden hjemmemarkedet i de fleste tilfeller blir for lite til å opprettholde en bærekraftig forretningsmodell. **Det er derfor av stor betydning for forsvarssektoren** at norsk forsvarsindustri lykkes med eksport.*»

Meld. St. 35 (2020-2021) legger til grunn at: «*Det er regjeringens målsetning å fortsatt sikre en levedyktig norsk forsvarsindustri som kan bidra til leveringssikkerhet for både Norges og allierte lands forsvar. Norsk forsvarsindustri er verdensledende innenfor enkelte teknologiområder, noe som fremmer teknologiutvikling og skaper arbeidsplasser over hele Norge, også i sivil sektor. Forsvarsindustrien er avhengig av å kunne eksportere og delta i internasjonale utviklings- og produksjonssamarbeid. Regjeringen vil derfor fortsatt legge til rette for at industrien har mest mulig tydelige og forutsigbare vilkår for sin eksportaktivitet. Samtidig må dette skje innenfor rammen av en restriktiv eksportkontroll.*»

Videre slås det fast at: «*Dagens norske eksportkontrollregelverk er strengt og tydelig, og gir samtidig den nødvendige forutsigbarheten*»

Industrien er enig i dette og i at eksportkontrollregelverket er strengt, tydelig og at det samtidig gir nødvendig forutsigbarhet. Norsk forsvarsindustri besitter kompetanse, teknologi og produksjonsanlegg som er kritisk for forsvarsevnen. Gjennom strategiske samarbeidsavtaler og langsiktige anskaffelseskontrakter, blir forsvarsevnen stadig mer avhengig av at norsk forsvarsindustri leverer. Forsvarsindustrien blir derfor en stadig viktigere del av totalforsvaret, og en kritisk kompetansebrønn for Forsvaret for å utvikle evnen til å møte nye trusler som f.eks. cyberkrigføring og droner. Dette forutsetter at eksporten av forsvarsmateriell kan videreføres på et høyt nivå, da det norske markedet er alt for lite til å kunne opprettholde en nasjonal forsvarsindustri. Et forutsigbart eksportkontrollregime er derfor avgjørende for forsvarsevnen.

En effekt av COVID-19 pandemien er mer proteksjonisme i mange nasjoner, også i allierte og nærstående land. Pandemien har synliggjort at forsyningslinjer kan være sårbare. Det har i mange nasjoner aktualisert behovet for å legge til rette for større grad av selvforsyning og for å sikre overlevelsen til nasjonal forsvarsindustri, inkludert leverandørkjedene. Den økonomiske krisen som fulgte pandemien utløste store statlige tiltakspakker i Europa og i USA som det forutsettes at skal bidra til å sikre nasjonal verdiskapning, teknologisk og industriell utvikling og arbeidsplasser. Selv om de fleste nasjoner erkjenner at de ikke kan bli selvforsynt med forsvarsmateriell, og at import og

NÆRINGSLIVETS HOVEDORGANISASJON CONFEDERATION OF NORWEGIAN ENTERPRISE

Postadresse Postal Address
Postboks 5250 Majorstuen
NO-0303 OSLO
NORWAY

Besøksadresse Visiting Address
Middelthuns gate 27, Majorstuen
NO-0368 OSLO
NORWAY

Org. nr. Org. no.
992 931 183 MVA

Telefon Telephone
+47 23 08 82 37
Telefaks Telefax
+47 23 08 80 18

E-post E-mail
fsi@nho.no
Internett Internet
www.fsi.no

internasjonalt samarbeid fortsatt vil være viktig og nødvendig, gjør proteksjonistiske tiltak det enda mer krevende å eksportere forsvarsmateriell fra Norge. Dersom forsvarsbudsjettene blir salderingspost for å dekke inn budsjettunderskuddene som tiltakspakkene bidrar til å øke, må det forventes ytterligere tilstramming i markedene. Derfor er det viktigere enn noen gang at norsk forsvarsindustri forblir en troverdig og pålitelig leverandør og en attraktiv samarbeidspartner i det internasjonale markedet for forsvarsmateriell. Da må eksportkontrollregimet være forutsigbart.

1. Eksport av forsvarsmateriell er avgjørende for forsvarsevnen og bidrar til trygghet og sikkerhet

Forsvarsindustrien leverer materiell, systemer og kompetanse som er avgjørende for Forsvarets kampkraft og forsvarsevnen. Norsk forsvarsindustri eksisterer fordi topografi, klima og begrensede økonomiske og menneskelige ressurser, gjør at det i noen tilfeller er helt nødvendig å utvikle nasjonale løsninger for at Forsvaret skal kunne løse sine oppgaver. I løpet av de siste årene har Forsvaret inngått en rekke strategiske samarbeidsavtaler med norsk forsvarsindustri om bl.a. ammunisjonsforvaltning, vedlikeholdstjenester, logistikkstøtte og militære IKT-systemer. Det øker forsvarsindustriens betydning for forsvarsevnen ytterligere. Eksport av norsk forsvarsmateriell bidrar også til å styrke forsvarsevnen til NATO-allierte og andre samarbeidspartnere og dermed også til nasjonens og innbyggernes trygghet og sikkerhet.

Gjennom pandemien har forsvarsindustrien vist at den er forberedt på at uventede situasjoner kan oppstå raskt og ha store konsekvenser. Bedriftene har vært i stand til å holde produksjonen i gang, og sikre at både Forsvaret og allierte lands forsvar får sine leveranser. Tilbakemeldingene fra bl.a. nære allierte har bevisstgjort både bedriftene og de ansatte om at forsvarsindustrien har en viktig funksjon i både den nasjonale og allierte beredskapen og vist at eksport av forsvarsmateriell fra Norge er en viktig bidragsyter til alliansenes beredskap og sikkerhet.

Eksportkontrollen regulerer norsk deltagelse i internasjonale samarbeidsprosjekter med allierte nasjoner. Knappe ressurser gjør det i økende grad nødvendig å samarbeide. For norsk industri er det helt avgjørende at vi fremstår som forutsigbare og stabile samarbeidspartnere overfor amerikansk og europeisk forsvarsindustri, da fremtidige større utviklingsprosjekter på forsvarsmateriellområdet i økende grad forventes å bli samarbeidsprosjekter.

Eksport er en forutsetning for en forsvarsindustri i Norge. Forsvarets anskaffelser av norskutviklet materiell er alt for små til å sikre en akseptabel avkastning på investeringene i utvikling og anleggsmidler. Videre tar det for lang tid (20 - 40 år) mellom hver gang Forsvaret anskaffer en kategori materiell eller system, til at nasjonale teknologiske kompetansemiljøer som understøtter Forsvaret kan opprettholdes, uten at disse miljøene styrkes og videreutvikles gjennom eksport og/eller deltagelse i flernasjonale samarbeidsprosjekter. Eksportleveranser sikrer finansiering av videreutvikling og oppgraderinger av materiell som er utviklet for Forsvaret. På denne måten bidrar eksporten til å redusere levetidskostnadene for Forsvaret og til at systemene forblir relevante vesentlig lengre enn hva som hadde vært mulig dersom det norske forsvaret hadde vært eneste bruker.

Et stabilt og forutsigbart regime for eksportkontroll er helt avgjørende for å sikre en troverdig forsvarsevne som bidrar til trygghet og sikkerhet for nasjonen og innbyggerne og for å sikre Forsvaret tilgang til teknologi, kompetanse og infrastruktur i fred, krise og krig.

2. Et stabilt regelverk og forutsigbar praktisering er en forutsetning for en nasjonal forsvarsindustri og for Forsvarets evne til å løse sine oppgaver

I Innst. 185 S (2015-2016) "Nasjonal forsvarsindustriell strategi", jfr. Innst 507 S (2020-2021), støttet et bredt flertall i Komitéen at «regjeringen viderefører dagens retningslinjer for behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell.». Vi tolker det dithen at det er bred politisk enighet om at det ikke er aktuelt å legge om eksportkontrollregimet og praktiseringen av dette. Det er i tråd med industriens forventninger til forutsigbarhet i lys av den tydelige erkjennelsen i samme innstilling av behovet for en nasjonal forsvarsindustri som er avhengig av eksport.

Forsvarsmateriell har lang levetid og er svært ressurskrevende å eie og vedlikeholde. Kjøpernasjonen aksepterer å gjøre sin forsvarsevne avhengig av at leverandøren får eksportlisens i

opprinnelseslandet over en periode på 20-40 år. Dette gjelder også det norske Forsvaret når det anskaffer materiell fra utenlandske leverandører, som utgjør mer enn 70% av materiellinvesteringene. Dersom en etablert leverandør ikke lengre er i stand til levere påløper store kostnader for kjøpernasjonen, bl.a. som følge av behov for utskifting av materiell med lang gjenværende levetid, kvalifisering, opplæring og trening, dokumentasjon og ukurans, men mest alvorlig, forsvarsevnen kan bli vesentlig svekket i de årene det tar å innføre en alternativ løsning fra en annen leverandør. Derfor må det foreligge svært tungtveiende grunner før det avslås eksportlisens til en nasjon når leveranser av et visst omfang allerede har funnet sted.

For industrien er det helt avgjørende at den fastlagte politikken videreføres. Det innebærer bl.a. at det ikke legges geografiske begrensninger på hvor forsvarsmyndighetene- og industrien i NATO-land og andre nærstående land kan benytte forsvarsmateriell som anskaffes fra Norge og at praksis når det gjelder retningslinjenes føringer om samarbeids- og utviklingsprosjekter, flernasjonale produkter og delleveranser, ikke endres.

Ensidede norske tiltak, som innebærer vesentlige endringer i praktiseringen av eksportkontrollregimet, eller signaler fra myndighetene om at slike tiltak vurderes, vil umiddelbart få negative konsekvenser for norsk forsvarsindustri. Det vil skape usikkerhet i markedet og hos kunder og samarbeidspartnere om Norge og norsk forsvarsindustris evne til å gjennomføre og understøtte leveranser og samarbeidsprosjekter.

3. En helhetlig og konsistent politikk som forvaltes av UD sikrer at all relevant informasjon blir vurdert ved behandling av søknader om eksportlisens

Utenriksdepartementet forvalter kontrollen innenfor de rammer og føringer som Stortinget gir. Det innebærer bl.a. at en rekke kriterier, knyttet til menneskerettigheter og humanitære forhold, som for eksempel de som kommer frem av EUs adferdskodeks, blir vurdert. Forsvarsindustrien har selv et ansvar for å gjøre selvstendige vurderinger før det søkes om lisens for eksport av forsvarsmateriell. At kun 27 saker resulterte i avslag på søknad om lisens i 2020 viser at industrien er seg bevisst dette ansvaret.

UD har, i langt større grad enn industrien, kjennskap til den politiske situasjonen og samfunnsforholdene i nasjoner det er aktuelt å søke lisens til. Bl.a. disponerer departementet et omfattende uteapparat som har førstehåndskunnskap om lokale forhold. Industrien har ingen mulighet til å ta frem et beslutningsgrunnlag som på noen måte er bedre enn det UD kan ta fram for å vurdere til hvorvidt det er riktig å tillate eksport av forsvarsmateriell. I tillegg er det slik at mer enn 100 bedrifter rapporterte lisenspliktig eksport av forsvarsmateriell til mer enn 50 nasjoner i 2020. Det er ikke hverken ønskelig, eller hensiktsmessig, at disse bedriftene individuelt, og med høyst varierende grad av kunnskap om lokale forhold i aktuelle markeder, skal gjøre vurderinger og treffe beslutninger som vil kunne påvirke norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Den kraftige veksten i eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, økende kompleksitet, nye kontrolloppgaver og behov for forbedring av funksjoner knyttet til brukervennlighet både for industrien og departementet, gjør det nødvendig å styrke systemet for elektronisk behandling av lisenssøknader. Industrien er positiv til at dette, men vil understreke at det også er viktig å sikre at Eksportkontrollseksjonen i UD tilføres tilstrekkelige ressurser slik at saksbehandlingstiden for lisenssøknader ikke øker vesentlig og at seksjonen har kapasitet til å bidra med veiledning til bedriftene.

Forsvarsindustrien imøteser den varslede forskriftsendringen vedrørende kontroll av sensitiv kunnskapsoverføring. Samarbeid på forsknings- og utviklingsområdet mellom universitets- og høyskolemiljøer og forsvarsindustrien tilsier at det er nødvendig med klare retningslinjer og tydeliggjøring på hva som er lisenspliktig overføring av sensitiv kunnskap og når lisensplikten inntreffer. Det er også viktig å presisere at begrensninger på overføring av sensitiv teknologi- og kunnskapsdata også vil kunne gjelde personer bosatt i Norge, basert på personens nåværende og tidligere statsborgerskap.

Individuell behandling i UD av alle søknader om eksport av forsvarsmateriell fra Norge, sikrer at all relevant informasjon blir vurdert og effektiv og konsekvent kontroll med at eksporten

skjer i tråd med Stortingets føringer og regelverket. For industrien er det viktig at UD har tilstrekkelige ressurser til at saksbehandlingstiden for lisenssøknader ikke øker og at veiledning er lett tilgjengelig.

4. Nasjonal verdiskapning, arbeidsplasser, industriell utvikling og bærekraft

Forsvarsindustrien bidrar betydelig til nasjonal verdiskapning, teknologisk og industriell utvikling, eksportinntekter og høyteknologiske arbeidsplasser i hele landet. Norsk forsvarsindustri omsetter årlig for mer enn 21 milliarder kroner og har om lag 5500 ansatte i små og store bedrifter i hele landet.. Eksporten av forsvarsmateriell fra Norge har vokst betydelig i de senere år. Fra 2019-2020 vokste eksporten av forsvarsmateriell fra Norge med 37% til om lag 7,8 milliarder. I omfang er dette, med stor margin, den største eksporten som noen gang er registrert i løpet av et år. Det er et tydelig bevis på at norsk forsvarsindustri er internasjonalt konkurransedyktig.

De store satsningene på utvikling av forsvarsmateriell i Norge, og påfølgende leveranser til Forsvaret og utenlandske brukere, gir store ringvirkningseffekter. Et stort og økende antall små og mellomstore (SMB) teknologibedrifter i hele landet deltar i de store nasjonale teknologiprogrammene på forsvarsområdet. For eksempel deltar allerede nærmere 140 norske underleverandører i utvikling og produksjon av Joint Strike Missile (JSM) til F-35. Dette hever bedriftenes kompetanse, styrker konkurransekraften både nasjonalt og i eksportmarkedet, og gjør dem attraktive når utenlandske leverandører til Forsvaret, og annen utenlandsk høyteknologisk industri, søker samarbeidspartnere og underleverandører i Norge.

Den forsvarsrelaterte omsetningen i norske små- og mellomstore bedrifter over hele landet utgjør om lag 7 milliarder kroner, tilsvarende 30% av den totale omsetningen i norsk forsvarsindustri. Mesteparten av dette beløpet er enten eksport, eller underleveranser til materiell som eksporteres fra Norge. SMBer alene står også for ca. 30% av den direkte eksporten av forsvarsmateriell fra Norge.

I Meld St. 17 (2020-2021), Samarbeid for sikkerhet — Nasjonal forsvarsindustriell strategi for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar, knytter regjeringen forsvarsevnen, og dermed forsvarsindustrien, tett til oppfyllelse av FNs 16. bærekraftsmål. Statens første og viktigste oppgave er å sørge for sikkerheten til befolkningen, og å verne om og beskytte demokratiet. Uten et forsvar vil selve grunnlaget for sikkerhet være truet, og med det de grunnleggende forutsetningene for frihet og velferd. Besittelse av maktmidler og evne til forsvar er en helt nødvendig forutsetning for et samfunns eksistens, funksjon og suverenitet - det fungerer som en «forsikring» for befolkningen, og muliggjør vekst og bærekraftig utvikling. Forsvarsteknologisk- og industriell kompetanse er nødvendig for å utvikle teknologi og produkter tilpasset Forsvarets behov. Ettersom Forsvaret, hverken i Norge eller i de fleste andre land, besitter denne kompetansen, er derfor evnen til forsvar ubetinget knyttet til forsvarsindustrien. Muligheten til å kunne bruke militærmakt som et nødvendig virkemiddel for å sikre fred og en bærekraftig utvikling, forutsetter at det eksisterer en nasjonal forsvarsindustri som ikke bare er en del av den nasjonale beredskapen, men også en viktig del av Totalforsvaret. Forsvarsindustri er bærekraftig virksomhet og en forutsetning for en bærekraftig utvikling. .

Teknologi og kompetanse som er utviklet i forsvarsindustrien er også etter hvert blitt viktig for å ta frem produkter og systemer som er av stor betydning for å gjennomføre tiltak som skal bidra til nå bærekraftsmålene. Undervannsteknologi, avanserte sensorer og kommando- og kontrollsystemer, er eksempler på spin-off fra forsvarsindustrien som er avgjørende bl.a. for å kunne utvikle autonome skip og kartlegge mikroplast i havet.

Krisen COVID-19 pandemien skapte viste med all tydelighet at forsvarsindustrien også kan bidra til å sikre verdiskapning og aktivitet i industrien når andre viktige næringer i Norge, som f.eks. leverandørindustrien og maritim industri nesten umiddelbart rammes hardt. Selv om de langsiktige konsekvensene for industrien kan bli alvorlige, er på kort sikt forsvarsindustrien mindre alvorlig rammet av pandemien enn mange andre bransjer. Langsiktige kontrakter med solvente offentlige kunder og store internasjonale forsvarsleverandører gjør at de negative effektene av pandemien for de store forsvarsbedriftene så langt er begrenset. Forsvarsindustrien bidro i den perioden mye annen industri bremses kraftig opp, til å holde oppe aktiviteten i mange bedrifter i hele landet. Underleveranser til forsvarsindustrien hjalp små bedrifter, som er eksponert mot næringer som ble

hardt rammet av pandemien, som f.eks. olje og gass, maritim industri og bilindustri, til å komme seg gjennom krisen. I det alt vesentlige var det leveranser knyttet til eksport av forsvarsmateriell.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge, og norsk industris deltagelse i flernasjonale forsvarsmateriellprosjekter, er en forutsetning for at industrien skal kunne fortsette å styrke og videreutvikle et høyteknologisk kompetansmiljø med høy verdiskapning og betydelige ringvirkningseffekter i mange lokalsamfunn i hele landet og som også er en viktig forutsetning for å legge til rette for bærekraftig utvikling.